

Masterpieces of Bird Art

De volledige tekst van het onlangs verschenen boek over de geschiedenis van vogelillustraties luidt 'Masterpieces of Bird Art, 700 years of ornithological illustration'. De Amerikaanse auteurs Roger F. Pasquier en John Farrand Jr. hebben de titel goed gekozen. Want hoe verder wij in de historie teruggaan hoe moeilijker valt te beantwoorden 'is dit een ornithologische illustratie sec of een kunstwerk met afgebeelde vogels'?

Vogels inspireerden onze voorouders. Want in Franse en Spaanse grotten trof men tekeningen aan van naar schatting 15.000 jaar geleden waarop duidelijk vogels herkenbaar zijn. Overbekend zijn natuurlijk de fresco's uit Egypte van circa 5.000 jaar geleden, waarop onder andere Grauwe Ganzen, Kolganzen en Roodhalsganzen zijn te zien.

Wie weet kwamen in het oude Egypte Roodhalsganzen overwinteren maar tegenwoordig doen ze dat in ieder geval niet. Zo zijn er meer voorbeelden dat via oude afbeeldingen wat meer inzicht kan worden verkregen in historische verspreiding van vogels. Waar zag Frederik II (1194-1250), door sommigen beschouwd als de eerste ornitholoog in de geschiedenis, de door hem afgebeelde Monniksgieren? En nog in de achttiende eeuw kon George Edward van de door hem geschilderde Grote Trap schrijven 'komt voor op vlakten op veel plaatsen in Engeland'. Ze zijn er nu verdwenen.

In die achttiende eeuw fungeerde Parijs als centrum voor vogelschilders; in de negentiende eeuw werd dat Londen, centrum van het Britse wereldrijk en uitvalsbasis voor wetenschappelijke ontdekkingsreizen. Het British Museum of Natural History bezat aan het einde van deze eeuw 400.000 vogelhuiden. In Londen werkten onder andere John en Elizabeth Gould, van welk duo in 'Bird Art' natuurlijk een keur aan platen zijn te vinden. Aan twee schilders van het begin van de negentiende eeuw besteedt 'Bird Art' veel aandacht. Dat is aan de Nederlander Jan Christiaan Sepp, die het vijfdele werk 'Nederlandsche Vogelen' van Nozeman & Houttuyn van platen voorzag. En dan natuurlijk aan de Amerikaan van Franse afkomst John James Audubon (1785-1851) die Amerika bereisde van Alaska tot Florida en wiens 'The Birds of America' thans een fortuin waard is.

Terug naar het Londen van de vorige eeuw, ook voor vogelschilders van elders het centrum waar alles gebeurde. De Duitser Joseph Wolf, de Deen Grønvald en onze landgenoot John Gerard Keulemans (1842-1912).

Aan Keulemans besteedt 'Bird Art' veel aandacht. Alleen al voor de 38 boeken die hij illustreerde, vervaardigde hij 2500 platen. Keulemans, zo valt te lezen, schilderde waarschijnlijk meer nieuw-ontdekte vogelsoorten dan enig andere vogelschilder. Een van zijn opdrachtgevers was Walther Rothschild, die privé een collectie van 300.000 vogelhuiden bezat...

Eind negentiende eeuw begonnen de vogelschilders te tenderen hun vogels te plaatsen in een biotoop. Hoewel George Lodge en Archibald Thorburn al veel 'natuurlijke omgeving' aanbrachten, beschouwen de auteurs de Zweed Bruno Liljefors (1860-1939) als 'founder of modern wildlife painting'. Van zijn uit 1896 daterende doek 'Morning Mood by the Sea' valt inderdaad moeilijk te geloven dat het bijna een eeuw geleden werd geschilderd. De Amerikaanse origine van 'Bird Art' verraaft zich duidelijk bij de behandeling van de twintigste eeuw, toen ook de Amerikanen op voortreffelijke vogelschilders konden bogen. Veel aandacht dus voor Thayer, Fuertes, Sutton, Francis Lee Jaques en natuurlijk Roger T. Peterson, die door zijn werk richting gaf aan de huidige aanpak van vogeldeterminatie. Onbegrijpelijk en eigenlijk ook ongepast is dat Peter Scott onvermeld blijft. Daar staat tegenover dat 'Bird Art' besluit met ruime aandacht voor de Zweed Lars Jonsson (geboren in 1952). Zijn geportretteerde vogels bevestigen dat de vraag 'is dit een ornithologische illustratie sec of een kunstwerk?' nog steeds opgaat.

G.L.O.

Roger F. Pasquier & John Farrand jr.: Masterpieces of Bird Art, 700 years of Ornithological Illustration. 261 bladzijden, 269 afbeeldingen waarvan 200 in kleur. Formaat 28 x 34 cm (1991). Uitgever: Abbeville Press, New York. Prijs f 182,75.

Oiseaux de Champagne-Ardenne

Jaarlijks groeit het aantal Nederlanders dat bovenvermeld gebied bezoekt om naar vogels te gaan kijken. Vooral het gebied van het Lac du Der-Chantecoq en Argonne zijn bijzonder geliefd geworden. De avifauna van dit gebied dat ruwweg is gelegen tussen Parijs en de Vogezen en grenst aan de Belgische Ardennen is nu vastgelegd in een gedegen boekwerk. Dat er behoefte aan is, blijkt wel duidelijk aan het feit dat de eerste druk van 2500 exemplaren in drie maanden totaal was uitverkocht.

Tussen 1985 en 1989 zijn de broedvogels vastgelegd in atlasblokken en van de meeste broedvogels zijn kaartjes met hun verspreiding afgedrukt. De tweede druk is bovendien voorzien van een transparant waar de belangrijkste plaatsen op staan afgedrukt en die op de afgedrukte kaartjes kan worden gelegd.

Ook de niet-broedvogels worden behandeld. Bij veel soorten is een aardige pentekening gevoegd en een aantal kleurfoto's van de verschillende landschappen verlevendigen het boek. In totaal zijn 366 vogelsoorten besproken die in deze streek zijn waargenomen. Mede door het afwisselende landschap is de variatie in het aantal vogelsoorten daar bijzonder groot. Als broedvogel worden onder meer genoemd Roodhalsfuut, Geoorde Fuut, Purperreiger, Roerdomp, Woudaapje, Krakeend, Zomertaling, Zwarte en Rode Wouw, Wespandief, Grauwe en Blauwe Kiekendief, Dwergarend, Hazelhoen,

Kwartel, Griel, Ruigpootuil, Nachtzwaluw, Hop, Bijeneter, Draaihals, Grijskopspecht, Middelste Bonte Specht, Bepijlster, Celti's Zanger, Orpheusspotvogel, Grauwe Klauwier, Roodkopklauwier, Klapekster, Europese Kanarie, Kruisbek, Appelvink en Cirgors. Als vermoedelijke broedvogel bijvoorbeeld Oeverloper, Kleine Trap en Dwergooruil. Het is een avifauna waarvan elke vogelliefhebber die deze streek vaker bezoekt, veel plezier zal hebben.

Bruno Fauvel (coördinatie): Les oiseaux de Champagne-Ardenne. 290 bladzijden, 130 verspreidingskaarten, 150 pentekeningen, 34 kleurenfoto's. Tweede editie (1992). Uitg. Centre Ornithologique de Champagne-Ardenne, la 'Ferme aux Grues', F-51290 Saint Rémy - en - Bouzumont (Marne), Frankrijk. Prijs FF 120 + FF 30 portokosten. Bestellingen bij bovenvermeld adres door toezending van een internationale cheque van FF 150.

Natuur & Milieu-encyclopedie

De laatste jaren staat 'het milieu' bovenaan de lijst met maatschappelijke vraagstukken. Bestuurders, beheerders, journalisten, onderzoekers en het grote publiek besteden steeds meer aandacht aan milieuvraagstukken van velerlei aard. Nieuwe 'milieubegrippen' en de vele afkortingen hebben een omvangrijk milieujargon over ons uitgestort. Deze encyclopedie wil iedereen die zich op dit gebied bezighoudt of zich er voor interesseert, de goede weg wijzen. Meer dan 1500 begrippen worden op een deskundige en op een voor de leek begrijpelijke wijze behandeld, waar nodig wordt de uitleg aangevuld met een illustratie.

Daan Kloeg (eindredactie), auteurs: L. van den Hoek Ostende, D. Kloeg, M. Marbus & H. van Wieringen: Natuur & Milieu-encyclopedie. 359 bladzijden vele illustraties. In samenwerking met de Stichting Natuur en Milieu. Uitg. Zomer & Keuning, Ede. Prijs f 29,50.

Atlas van de Nederlandse zoogdieren

Ook voor vogelaars is de kortgeleden verschenen 'Atlas van de Nederlandse zoogdieren' van belang. Deze atlas geeft de verspreiding weer van alle landzoogdieren en zeehonden in Nederland. Het bevat ook historische en actuele verspreidingskaarten ter ondersteuning van de tekst over de verspreiding. Ook wordt een relatie gelegd tussen het milieu en de eventuele vooruitgang of achteruitgang van de soort. Vele vogelaars worden regelmatig geconfronteerd met zoogdieren. Denk maar eens aan het voedsel van onze uilen en stootvogels dat veelal voor een belangrijk deel uit muizen bestaat. En hoe staat het met de vleermuizen in onze nestkastjes of de invloed van de Vos op onze broedvogels?

De eerste druk was reeds in korte tijd totaal uitverkocht. Dat wijst er op dat de atlas in een behoefte voorziet. Helaas wordt er aan de bescherming en de jacht bijster weinig aandacht besteed. Dat komt wellicht mede omdat de redactie zich aan een zeer strak schema heeft gehouden voor wat betreft de tekst die door 35 verschillende auteurs is geschreven.

S. Broekhuizen, B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (redactie): Atlas van de Nederlandse zoogdieren. 336 bladzijden, 68 kaarten, 106 figuren, 65

pentekeningen, 20 zwartwit foto's (1992). Nummer 56 van de Natuurhistorische Bibliotheek van de KNNV. Prijs f 49,50. Voor leden van de KNNV f 37,50. Het boek kan rechtstreeks bij uitgever worden besteld door storting van f 54,- (inclusief f 4,50 verzendkosten) op giro-nummer 13 028 ten name van Stichting Uitgeverij KNNV, Eindhoven, onder vermelding van 'NB 56'.

Brutvogelatlas van Halle und Umgebung

Deze broedvogelatlas, waarin 124 soorten worden behandeld, geeft een goed beeld van de stand van de ornithologische kennis in de voormalige DDR. De atlaskaarten (114), vormen de neerslag van een inventarisatie gedurende de periode 1983-1986 en zijn voorzien van (heel) goede teksten. Opvallend is de uitgebreide Rode Lijst van in het gebied bedreigde soorten. De inleidende hoofdstukken gaan uitvoerig in op het gebied zelf en de methode van onderzoek. De moeite waard om er kennis van te nemen.

Pierre Maréchal.

Robert Schönbrodt & Timm Spretke: Brutvogelatlas von Halle und Umgebung. Ergebnisse einer Feinrastertaxierung (1983-1986, 136 bladzijden, foto's, kaarten, transparant van groen- en watergebieden, Rode Lijst, literatuuropgave en uitvoerig register (1989). Rat der Stadt Halle, Abteilung Umweltschutz und Wasserwirtschaft Gesellschaft für Natur und Umwelt im Kulturbund der DDR, Kreisvorstand Halle. Bestelbaar via Timm Spretke, Fasanenstrasse 6, Do-420 Halle/Saale. Prijs exclusief verzendkosten DM 15,-.

Die Vögel im Norden des Kreises Aachen

Als Band 33 van de Beiträge zur Avifauna des Rheinlandes is Die Vögel im Norden des Kreises Aachen verschenen. Het betreft de uitwerking van dagboekgegevens van Gerhard Moll. De verzamelde gegevens gaan over de periode 1953-1989. Daarnaast zijn dagboekgegevens van vele anderen verwerkt om tot een totaalbeeld te komen. Van de 107 soorten broedvogels blijkt 22% achteruit te gaan, van 17% kan de zelfde tendens worden aangenomen. Een drietal soorten neemt in aantal toe. Het boek is een goed voorbeeld van wat men nog allemaal met dagboekgegevens kan doen om het verleden te reconstrueren.

Pierre Maréchal.

Hartmut Fehr: Die Vögel im Norden des Kreises Aachen. 284 bladzijden, figuren, tekeningen, biotoopfoto's, register en literatuuropgave (1991). Gesellschaft Rheinischer Ornithologen, Band 33. Prijs DM. 19.80.

Rode Lijst van Mossen en Korstmossen

Door leden van de 'Bryologische en Lichnologische Werkgroep' van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging is een Rode Lijst van Mossen en Korstmossen samengesteld. Luchtverontreiniging en ontwatering vormen bij het verdwijnen van de helft van onze inheemse mossen en voor iets meer dan de helft van de korstmossen de oorzaken van het verdwijnen of uitsterven.

Bron: Gorteria 18: 1-20, 1992.

Vogelgids van Texel

In vele opzichten is dit een heel bijzonder boek. Originële Nederlandstalige vogelgidsen (wij denken aan 'Zien is kennen!' en 'Wat vliegt daar?') zijn heel dun gezaaid. De vogelgidsen die later verschenen, zijn zonder uitzondering alle van buitenlands origine. Maar wanneer dan een dergelijke uitgave voor één eiland wordt uitgegeven dan is dat helemaal een bijzonderheid. Weliswaar betreft hier een vogelgids van ons onvolprezen vogeleiland Texel, dat hier dan ook in de eerste plaats voor in aanmerking komt. Deze gids bevat 36 kleurenplaten waar 174 vogelsoorten op staan afgebeeld, waaronder natuurlijk de ruim honderd vogelsoorten die er broedend zijn vastgesteld. Bovendien een groot aantal van de meest voorkomende trekvogels en wintergasten. Soorten die allemaal regelmatig op het eiland voorkomen. In de loop der tijd werden er zeker driehonderd soorten op Texel waargenomen waaronder heel zeldzame. De gids is dus niet in de eerste plaats gericht op de 'doorgewinterde' vogelaar die op zoek is naar bijzonderheden, maar vooral voor de gewone vogelliefhebbers en belangstellenden. Van de op Texel regelmatig voorkomende vogelsoorten wordt een beschrijving gegeven over hun voorkomen op Texel, hun gedrag en aanvullende informatie op de daarnaast afgedrukte afbeelding. Behalve dat de vogelnaam in Engels, Frans en Duits wordt vermeld, zijn ook de specifieke Texelse vogelnamen interessant. Over dit onderwerp is zelf een speciaal hoofdstukje gewijd.

De soorten worden verdeeld in vogels van de Noordzee en de Waddenzee, van het wad en het strand, van meertjes, moerassen en rietkragen, van het open veld en waterkanten, van bossen, duinbosjes en tuinen en stootvogels en uilen. Daarnaast treffen wij hoofdstukjes aan over de vogeltrek boven Texel, broedvogels, een vogelaar op Texel, waarnemingsplaatsen, excursies, openstellingen en adressen en vogels in het dagelijks leven en in de taal van dit vogeleiland. De platen met de afbeeldingen hebben alle een gekleurde achtergrond zoals wij dat van enkele grotere gidsen kennen. Over het algemeen zijn de tekeningen goed geslaagd op een enkele na hetgeen wellicht komt ten gevolge van een minder natuurgetrouwe kleurafdruk. Omdat met de grootte van de afgebeelde vogels niet altijd rekening wordt gehouden, kan dit voor de 'gewone' vogelliefhebber wel eens verwarrend werken. Dit komt bijvoorbeeld duidelijk uit bij de Kramsvogel en de Koperwiek die naast elkaar staan afgebeeld.

Tekst en afbeeldingen zijn goed op elkaar afgesteld en deze regionale gids moet dan ook een unicum worden genoemd.

Ook in overig Nederland veel voorkomende vogelsoorten, zoals de Bosuil, die op Texel niet voorkomt, zal men dus tevergeefs in het boek zoeken.

Beginnende vogelaars, geïnteresseerde toeristen en Texelaars moeten er goed mee uit de voeten kunnen. Bij de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging zal een wetenschappelijke versie op de markt worden ge-

bracht en met wat minder illustraties en meer aandacht voor details en dwaalgasten. Vogelwachter Klaus Brass vertaalt de huidige gids in de Duitse taal die binnenkort zal verschijnen.

Adriaan Dijkens: Gids voor de vogels van Texel. 119 bladzijden, 36 kleurenplaten van Frits-Jan Maas, Johan Reydon & Peter van der Wolf. Oplage 4700 (1992). Uitg. Het Open Boek, Den Burg, Texel. Momenteel is het boek alleen op Texel verkrijgbaar onder andere bij de uitgever Boekhandel Het Open Boek, Binnenburg 3, 1791 CG Den Burg, Texel. Prijs voor de genaaiete paperback f 25,-, voor de gebonden editie f 34,50. Te bestellen door overmaking van het bedrag vermeerderd met de portokosten (f 5,-) van giro 3 550 492 ten name van Het Open Boek, Den Burg, onder vermelding van 'Vogelgids van Texel'.

Nederlandse milieu-informatie beter toegankelijk

Dit najaar is de Centrale Ingang Milieu Informatie (CIMI) opgericht met het doel de hedendaagse milieu-informatie in Nederland beter toegankelijk te maken voor (semi-)professionele gebruikers. Een belangrijk deel van die informatie wordt gepubliceerd in de vorm van literatuur. CIMI registreert en documenteert behalve boeken en rapporten, ook ruim driehonderd milieu-relevante tijdschriften.

Thans bevat het literatuurbestand van CIMI circa 20.000 referenties, daterend vanaf 1988 tot heden. Nieuw toegevoegde referenties worden gepubliceerd in het tweemaandelijks referaatblad 'Nederlandse Milieuliteratuur' dat door CIMI wordt uitgegeven. CIMI is een onderdeel van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM).

'Nederlandse Milieuliteratuur' bevat een auteursregister en trefwoordenregisters (algemeen, geografische namen, stoffen en wetten). Het nummer waaronder de publicatie bij CIMI is geregistreerd, is ook te vinden in de CIMI-database bij het RCC.

Het redactie-adres is Centrale Ingang Milieu Informatie, postbus 1, 3720 BA Bilthoven, 030-743 085, telefax 030-250 740. Abonnementenprijs f 418,70 per jaar voor zes nummers. Losse nummers f 85,-. Uitgever en abonnementenadministratie Koninklijke Vermande b.v., postbus 20, 8200 AA Lelystad, 03200-22 944, (toestel 125 of 126).

Expositie over stootvogels

Van 18 april tot en met 24 september wordt in de Botanische Tuin 'Jochum-Hof', Maashoek 2 b, 5931 PV Steyl-Tegelen, 077 - 733 020 of 020 - 733 933 een expositie gehouden over stootvogels. De expositie is geopend van 11.00 - 17.00 uur.

Van 11 maart tot en met 6 september zijn in het Noordbrabantse Natuurmuseum, Spoorlaan 434, Tilburg (postadres: postbus 924, 5000 AX Tilburg, 013 - 353 935) alle soorten opgezette stootvogels en uilen te zien die het museum rijk is. Deze tijdelijke expositie is de eerste uit een reeks waarin het natuurmuseum onderdelen van de collectie nader belicht.

Het museum is geopend op dinsdag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag en zaterdag van 13.00 - 17.00 uur.